

Halil Nihat'ın, Mehmet Akif'in Âsım'ını Tanıtan Mizahî Bir Manzumesi*

Muharrem DAYANÇ**

Öz

Kitap tanıtımı bir yazı çeşidi olarak daha çok düzyazıyı akla getirir, fakat bu durumun az da olsa istisnaları vardır. Kendisi de kitap tanıtımları yapan Mehmet Akif'in *Safahat*'ının altıncı bölümünü oluşturan "Âsım" 1924 yılında kitap olarak yayımlanınca bu eseri, yazdığı manzume ile ilk selamlayanlardan biri Halil Nihat (Boztepe) olmuştur. Halil Nihat'ın mesnevi tarzında ve mizahî bir anlatımla kaleme aldığı bu manzume, "Âsım"la ilgili içinde geçen nitelermeler ve Mehmet Akif'in üslubunu çağrıştıran bir dille yazılmış olması bakımından dikkate değer bir edebî metindir.

Bu yazıda, Halil Nihat'ın 1924'te Arap harfleriyle basılan *Mâhıtâb* adlı kitabında yer alan ve Mehmet Akif'in "Âsım"ını tanıtan "Yeni Kitaplar: Âsım" adlı manzume konuyla ilgisi bağlamında tahlil edilecektir.

Ayrıca yazının sonuna, Halil Nihat'ın 1924 yılında "Âsım"ı tanıtmak için yazdığı eski harfli metnin eklenmesi hem bu makalenin daha iyi anlaşılmasına hizmet edecek hem de bu alanda çalışanlara katkı ve kolaylık sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halil Nihat (Boztepe), Mehmet Akif (Ersoy), Âsım, Mizahî Manzume.

* Bu metin, 13-15 Mayıs 2016 tarihleri arasında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde düzenlenen 'Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. Elmek: mdayancm@gmail.com

A Satirical Verse Poem By Halil Nihat Offering a Review of Mehmet Akif's Âsım

Abstract

In general book reviews are written in prose with a bit exception. When Mehmet Akif's "Âsım" was published in 1924 as a book, Halil Nihat greeted this work by producing a review of "Âsım" in verse. Boztepe produced this review in the form of mesnevi and satirical naration. It is thus closely associated with style of Mehmet Akif, making it remarkably important in regard to literature/literary studies. This presentation will examine Halil Nihat's review on Akif's "Âsım" entitled "New Books: Âsım," included in his book first published in Arabic letters in 1924 within its own context and style. In addition, attaching the text written by Halil Nihat in 1924 to introduce "Âsım" in Arabic letters at the end of the article, will serve both to understand better this article and to provide contribution and convenience to researchers of this field.

Keywords: Halil Nihat (Boztepe), Mehmet Akif (Ersoy), Âsım, Satirical Verse

Giriş veya tipleştirme furyası

Kökleri Lale Devri'ne kadar inen ve daha çok askerî nitelik taşıyan Türk modernleşmesi Tanzimat'tan sonra gazetelerin de etkisiyle sosyal bir nitelik kazanmaya başlar. Bu sosyalleşme başta devrin aydınları olmak üzere yavaş yavaş toplumun bütün kesimlerine sirayet eder. Varlıklarını daha çok Tanzimat sonrası yenileşme hareketlerine borçlu olan elit kesim kaleme aldıkları eserlerde geleceği kuracak/kurtaracak tipler geliştirmeyi önceler, hatta böyle bir edebî tavrı bireysel ve toplumsal bir ödev olarak görürler. Gazeteci, devlet adamı, çevirmen, eleştirmen, yazar gibi ortak özelliklere sahip bu aydınlar topluluğu yanlış Batılılaşmanın doğurduğu tipleri kıyasıya eleştirirken bunların karşılıklarına idealize ettikleri yerli tipleri/timsalleri koymayı da ihmal etmezler.¹ Daha çok şair ve romancılardan oluşan, Tanzimat yıllarından 1960'lara kadar varlıklarını hatırı sayılır bir şekilde hissettiren bu aydınlar korosu, ütöpik nitelikler taşıyan kurucu/kurtarıcı tiplerin/timsallerin yanı sıra aktarıcı/ithal edici ve toplumsal kahraman olarak nitelendirilebilecek tipler de geliştirmişlerdir.² Somut örneklerden hareketle ifade etmek gerekirse bu tipleştirmelerde akla ilk gelenler; Şinasi'nin, "aklı esas alan yeni aydın tipi"; Namık Kemal'in, "iradeli, eğitilmiş, vatansever insan tipi"; Mizancı Murat'ın, "Türk'e dayalı Osmanlıcı insan tipi"; Tevfik Fikret'in, "fen bilimlerinin ülkeye getirilmesini önceleyen Haluk tipi"; Ömer Seyfettin'in "çağdaş bir Don Kişot olarak adlandırılabilir Efruz Bey tipi", Ziya Gökalp'in "*Kızılelma*'da Ay Hanım", Halide Edip'in "*Yeni Turan*'da Kaya", Ahmet Hikmet'in "*Gönül Hanım*'da Mehmet Tolun karakterleriyle oluşturdukları Türkçü/Turancı tipler"; Nazım Hikmet'in "sosyalizmi ithal etmeyi amaçlayan Memet tipi", Necip Fazıl'ın

1 Bu konuda etraflıca bilgi için bkz: (Şengül, Abdullah (2006), "Değişimin Öncüleri: Model Şahıslar ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *Erdem Dergisi*, Sayı: 47, Ankara, s. 129-154).

2 Ece Ayhan, "*Düşünce tarihimiz 'şir' tarihimize çok şey borçlu olabilir. Ama şimdiler 'düşüncede' söz gelimi bir Asaf Savaş Akat, bir Şerif Mardin, bir Yalçın Küçük... var.*" der ve bu görüşlerini birçok yazıda yineler. Bundan kasıt, 1960'lardan sonra hemen her alanda kendisini hissettirmeye başlayan okumuş yeni bir zümrenin eskiden sadece şair ve romancılara bahşedilen aydın olma vasfını kendi lehlerine değiştirmeye başladıkları gerçeğidir. (Bilgi için bkz: Ayhan, Ece (2014), "Mehmet Siyah Kalem ve 'Tehlikeli Şir'", *Sivil Denemeler Kara*, İstanbul, YKY, s. 70).

“millî ve manevi değerleri yeniden yeşertecek Mehmet tipi” şeklinde sıralanabilir.³ Tipleştirme furyasının bütün ağırlığıyla hüküm sürdüğü bir zaman dilimi olarak da düşünülebilecek 1860-1960 yılları arasında yukarıdakiler dışında da birçok örnek bulmak mümkündür. Fakat bütün bu örneklerle birlikte bugüne kadar etkisini hemen hemen hiç kaybetmeyen bir başka tipleştirme örneği daha vardır ki o da Mehmet Akif'in “Âsım”ıdır (Düzdağ 2006: 19-64). “Âsım tipi”ni diğer örneklerden ayıran temel nitelik, halkın içinden çıkan millî bir timsal olmakla birlikte tek bir dünya görüşüyle/ideolojiyle açıklanamaz oluşudur. Âsım, bu temel niteliklerin kendisine kazandırdığı ferasetle içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçlarını doğru yorumlar ve realist bir yaklaşımla dünyada ilk modern üniversitenin kurulduğu Berlin'in (Kenan 2015: 352) yolunu tutar (Elmas 2008:140-147). Ne romantik medeniyetçi algının cennet olarak vasıflandırdığı Paris gelir aklına ne Türkçü/Turancı görüşün arketipsel mekânı Orta Asya ne de II. Meşrutiyet sonrası siyasal İslâmcı bakış açısının öne çıkardığı Mısır, Hint ve Arap coğrafyası.

“Âsım” veya “Mucize Bir Şiir”

İçinde yaşadığı toplumun bir numunesi olarak “Âsım”ı temelde “babalar ve oğullar” metaforuyla okumak mümkündür. Millî ve kültürel anlamda devamlılık kavramı üzerine inşa edilen bu metaforda babalar Hoca Tahir Efendi ile Köse İmam; oğullar Hoca Tahir Efendi ile Âsım'dır. Çok yönlü özellikler arz eden bu ilişkide dikkat çeken ilk bağ biyolojik ve duygusal bağdır. Çünkü Hoca Tahir Efendi Hoca Tahir Efendi'nin, Köse İmam Âsım'ın babasıdır. İkinci bağ eğitim bağıdır. Köse İmam Hoca Tahir Efendi'nin, Âsım da -kısmen de olsa- Hoca Tahir Efendi'nin öğrencisidir. Bu etkileişimin ortaya çıkmasındaki diğer faktörler, beslenen kaynaklardaki ortaklık, düşünce/ideal birliği ve dostluk/muhabbet gibi unsurlardır denilebilir.

Aruzun *Feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün* ve *Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilün* kalıpları ve mesnevi nazım şekliyle yazılan “Âsım” manzumesinin 1086 mısralık kısmı, Eylül 1919 tarihli 441. sayıdan Ağustos 1924 tarihli 613. sayıya kadar, zaman zaman sekteye uğrasa da, birer haftalık periyotlarla *Sebilürreşâd*

3 Uç, Himmet (2000), “Akif'in Hikâyelerindeki Tipler Erkekler/Âsım”, *Mehmet Akif ve Hikâye Sanatı*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, s. 33-38. Ayrıca Bilgi için bkz: (Hayber, Abdülkadir (1993), *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*, İstanbul, MEB Yayınları, 410 s.; Gökçek, Fazıl (2005), “Nesil Çatışması: Âsım”, *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, İstanbul, Dergâh Yayınları, s. 221-235.; Kaplan, Mehmet (2001), “Nesillerin Ruhu”, *Nesillerin Ruhu*, İstanbul, Dergâh Yayınları, s. 13-29).

Dergisi'nde tefrika edilir (Ersoy 1988: CXVI-CXVII). *Sebilürreşâd*'daki tefrikası Ağustos 1924'te biten bu manzume, direkt kitaba giren 1206 mısrayla birlikte aynı yıl ve aynı ay içinde kitap olarak yayımlanır.⁴ Kısacası önemine binaen, "2292 mısralık bu manzumenin 1086 mısralık kısmının *Sebilürreşâd Dergisi*'nde yukarıda belirtilen tarihler arasında yayımlandığını, geriye kalan 1206 mısralık bölümünün ise doğrudan 1924'deki bu baskıya konulduğunu" bir kere daha hatırlatmakta yarar var (Düzdağ 1988: 129-132).

"Âsım"ın kitap olarak çıkması kamuoyunda fazla bir yankı uyandırmaz. "Bir iki gazete yalnız intişârını haber verir, bir ikisi de bir iki takdir cümlesi ilave eder" (Süleyman Nafiz 2015: 90). Kitabın çıkışından bir ay sonra ve 19 Eylül 1924 tarihinde Mehmet Akif'in sağlığında yayımlanmış *ilk ve tek* eser olan Süleyman Nazif'in *Mehmet Akif* adlı kitabı neşredilir.⁵ Bu neşir, kitabın yayımlanmasının bir adım öncesinde, Nazif'in "Son Nefesimle Hasbihâl" (Süleyman Nazif 1979: 115-117) adlı manzumesine Akif'in "Süleyman Nazif'e" (Ersoy 1988: 433-434) serlevhali bir şiirle cevap vermesinin vefalı bir karşılığı olarak düşünülebilir.⁶ Eser aslında, 1919 yılının Temmuz ile Eylül aylarını kapsayan iki aylık süreçte *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilmiştir. Nazif tefrikayı kitaba dönüştürürken kendi ifadesiyle esere "birkaç sayfa daha ilave eder." Bu birkaç sayfadan kasıt, devrinde "Âsım" için kaleme alınan çok az değerlendirmeden biri olan "Bir Mucize Şiir" adlı yazı olmalıdır (Süleyman Nafiz 2015: 90-100).

Süleyman Nazif "Bir Mucize Şiir" adlı bu yazıya, devrin "Âsım"a hak ettiği ilgiyi göstermemesine sitem ederek başlar. Fakat ikinci paragrafın hemen başına "şimdilik" kaydını düşer ve bu sessizliğin geçici olduğuna vurgu yaparak şöyle der: "İstikbâlin onunla dâima meşgul olacağına eminim" (Süleyman Nafiz 2015: 90).

Daha sonra Nazif Frenklerin, kuğu kuşunun en güzel ve can yakıcı terennümlerini ölürken çıkardıklarına inandıklarını hatırlatır ve Akif'i ıstırap içinde kıvrana kıvrana can veren altı yüz senelik bir devrin kuğusuna, "Âsım" manzumesini de o kuğunun ölürken terennüm ettiği ölümsüz neşideye benzetir.

4 (Ersoy), Mehmed Akif (1924), *Âsım*, İstanbul, Sebilürreşâd Kütüphanesi Neşriyatı, 132 s.

5 "Neşre hazırladığımız bu kitap, ilk defa 1924 yılında, Mehmed Akif'in sağlığında basılmıştır. Şairimiz hakkında yayınlanmış *ilk* kitap olduğu gibi, kendisi hayattayken çıkmış *tek* eser olma özelliğine de sahiptir." Ertuğrul Düzdağ'a ait bu görüşler için bakınız: (Süleyman Nazif (2015), "Eser Hakkında", *Mehmet Akif*, Haz. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, Kapı Yayınları, s. vii).

6 Doğan, D. Mehmet (2008), "Mehmet Akif ve Süleyman Nazif", *Vefatının 71. Yılında Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni Mehmet Akif Dönemi ve Çevresi*, Ankara, TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 254-271.

Nazif, Akif'in bütün şiirlerini büyük bir dikkatle takip edip okumaktadır. Mesela daha önce okuduğu "Necid Çöllerinden Medine'ye" (Ersoy 1988: 311-317) başlıklı manzume Akif'in şiirlerinin zirvesidir ve artık bu zirvenin aşılması mümkün değildir. Fakat Nazif bu görüşünde yanılır, çünkü "Âsım" bir daha oluşturulması çok da mümkün görülme-yen yeni bir zirvedir ve Akif bu şiiriyle "Necid Çöllerinden Medine'ye" adlı şiirini geçmiştir. Hâsılı bu iki şiir, Nazif'in gözünde, artık sıradağlar gibi yan yana durmaktadır.

Yazının devamında şiirin içeriği, kişileri ve olay örgüsüyle ilgili de bilgiler veren Nazif bunları metinden seçtiği alıntılarla örnekler ve Akif'in üslûbunda, bazen ressam bazen de usta bir bestekâr inceliği görür. Manzumenin başkahramanı Âsım'a da özel bir yer ayıran Nazif, bu ütöpik kahramanın fiziksel ve ruhsal portresini ana hatlarıyla ve nesnel bir tavırla çizer. Ayrıca Âsım'ın babasıyla yaşadığı görüş ayrılıklarını nesil çatışmaları bağlamında değerlendirmeyi de ihmal etmez.

Süleyman Nazif, "Âsım" adlı manzumenin "Çanakkale Savaşları"nı tasvir eden ve daha sonra müstakil bir şiir gibi algılanan bölümünü bugünkü bilinen şekliyle adeta metinden keserek kitabına alır. Bu durum, şiirin bu bölümünün, metnin zamanla en popüler kısmı haline gelmesinde etkili olmuş ilk dikkat olarak düşünülebilir. Alıntidan sonra "Âsım"ın bu bölümünün şehitleri bile titretip sarartacak kadar etkili olduğunu vurgulayan Nazif, şairin metni yazarken hissettikleriyle şehitlerin yaşadıklarını bir tutar. Şiirin yazılışının hikâyesini⁷ bildiğini hissettiren bu ifadeler Akif'le ilgili sarsıcı cümlelerle şöyle devam eder:

"Şâir-i İlâhî!

Evet, Allah'ın yalnız şehidleri değil, şâirleri de var. Mehmet Akif gibi mızrâb-ı beyânı âlâm-ı İslâm olan ve bu âlâmı kendi kalbine yerleştirerek, kalb-i İslâm'ı göğsünün içine sığdıran bir şâiri görünce, şehidler 'Biz bu kadar eziyet çekmedik; ve ıstırâbın bu derecesine biz tahammül edemeyiz!...' derler.

...

On sene evvel Necid çöllerinden Medine'ye giderken, üzerinden geçtiğin şâhika-i sanatten daha yüksek ve ufukları daha vâsi şevâhika çıktın. Tebrik ederim" (Süleyman Nafiz 2015: 99-100).

⁷ Bu konuda bilgi için bkz: (Dayanç, Muharrem (2007), "Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitleri Şiirinin Hikâyesi", *Türk Yurdu*, Sayı: 235, s. 56-59).

Süleyman Nazif, *Mehmet Akif* adlı kitabı ve “Bir Mucize Şiir” adlı yazısıyla Akif literatüründe önemli bir yere sahiptir. Hem kitap hem yazı, devrinden sonra yapılan Akif ile ilgili çalışmalarını ciddi anlamda etkilemiş ve şairle ilgili verilen/verilecek olan birçok hükmün kaynağını oluşturmuştur.

Âsım’a mizahla yol almak

Süleyman Nazif’in bu kitap ve yazısından sonra Mehmet Akif’in “Âsım”ına yöneltilen bir başka önemli ve entelektüel dikkat Halil Nihat’ın⁸ 1924’te Arap harfleriyle basılan *Mâhitâb* adlı kitabında yer alan “Yeni Kitaplar: Âsım” adlı mizahî manzumesidir. Halil Nihat’ın, *Sihâm-ı İlhâm* (1921) ve *Ayine-i Devrân*’dan (1924) sonra üçüncü şiir kitabı olan *Mâhitâb*, on sekiz mizahî şiir ve tarih olarak düşürülmüş bir dörtlükten oluşur (Dayanç 1993: 44).

Halil Nihat’ın “Yeni Kitaplar: Âsım” adlı manzumesi Mehmet Akif’in “Âsım”ı gibi aruzun *Feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün* kalıbı ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır ve dolayısıyla bu şiir, şekil, içerik ve üslup olarak *Safahat*’ın Altıncı Kitabı “Âsım”a yazılmış kısa bir mizahî *nazireyi* andırır. Bu mizahî *nazire* aynı zamanda geçmişteki “tehzil”⁹ veya bugünkü yaygın kullanımı ile “parodi”yi¹⁰ akla getirmektedir. Manzume, yanlış anlama esası üzerine kurulmuş mizahî bir hasbihalle başlar. Soru cümlesiyle başlayan bu diyalogda yazar anlatıcı ile kimliği belirsiz biri sohbet etmektedir:

-*Gâlibâ çıktı bugün... “Âsım”ı gördün mü?*

-*O kim?*

Şu *Vakit* sâhibi *Âsım mı? Ha, Bildim! Bildim!*

Hakkı Târık Bey’in ağabeyisi... Bizim Âsım Bey! (Halil Nihat 1924: 26).

Yukarıdaki ilk mısırda “çıkmaq” ve “görmek” fiillerinin çift anlamlı kullanımını metni daha başlarken yanlış anlaşılmaya müsait bir duruma getirmektedir. Çünkü bu mısırda fiillerin yakın değil, başlangıçta fark edilmesi çok da kolay olmayan uzak manaları kastedilmiş, “çıkmaq” *yayımlanmaq*, “görmek” *haberi*

⁸ Şenocak, Kemaleddin (1989), *Yanardağ Şairimiz Halil Nihad Boztepe*, İstanbul, Acar Matbaacılık Tesisleri, 176 s.

⁹ Bu manzume “tehzil” bahsinin özünde bulunan gülünç düşürme tavrı taşımadığı için söz konusu metni günümüzün metinlerarasılık yöntemlerinden biri olan “parodi” ile karşılamak mümkündür. Bilgi için bkz: (Çoruk, Ali Şükrü (2007), “Yeni Türk Edebiyatında Tehzil”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, Ankara, s. 481-489; Çoruk, Ali Şükrü (2008), *Mizah Şairi Fazıl Ahmet Aykaç*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 542 s).

¹⁰ Cebeci, Oğuz (2008), *Komik Edebi Türler Parodi, Satir ve Ironi*, İstanbul, İthaki Yayınları, s. 73-177.

olmak anlamında kullanılmıştır. İlk bakışta kast-ı mahsûsâsı pek anlaşılmasa da manzumenin üzerine oturtulduğu anahtar kelime Âsım'dır, fakat bu isimle neyin/ kimin kastedildiği belli değildir. Dolayısıyla şair ilk beyitteki “Âsım”, “çıkılmak”, “görmek” kelimeleriyle adeta bir muamma oluşturur ve bu muammayı yedi beyit boyunca da sürdürür. Acaba bu Âsım, Hakkı Târik Bey'in¹¹ ağabeyi *Vakit Gazetesi* sahibi Âsım (Us) mıdır?¹² Hayır, o olamaz, çünkü o Âsım gölgesinden bile korkan bir insandır. Hatta o Âsım, Hüseyin Cahit Yalçın'ı hapisanede ziyarette gittiğinde başına bir şey gelir korkusuyla bu yazarla “resim aldılmaktan” bile korkmuştur. Mizahî nitelik arz eden muhaverelerdeki yanlış anlaşılmalar ortadan kalktıkça metin yavaş yavaş aydınlanmaya başlar ve yedinci beyitten sonra gerçek tam anlamıyla ortaya çıkar:

O değil sorduğum Âsım... Bu balık başka balık!

Hazret-i Âkif'in en son edebî şeh-kârı...

İsmi Âsım'dır... Evet, ismini öğren bâri! (Halil Nihat 1924: 27).

Yukarıdaki mısralarla düğümü çözen şair, kastının Mehmet Akif'in en son şaheseri *Safahat*'ın Altıncı Kitabı “Âsım” olduğunu söyler. Şiir bu ifadelerden sonra yavaş yavaş mizahî özelliğinden koparak tanıtım yazısına dönüşmeye başlar, fakat üslup tamamen değişmez.

Halil Nihat, kendisi üzerindeki etkisini de ihmal etmeden Akif'in “Âsım”ının ortaya çıkışının hikâyesini anlatır. Metindeki ifadeler, şairin daha şiir *Sebilürreşâd*'da tefrika edilirken bu manzumeden haberdar olduğunu gösterir. Halil Nihat'a göre Akif bu şiiri üç farklı mekânda, Ankara, İstanbul ve Mısır'da yazmıştır. Akif'in hayatıyla ilgili ufuk açıcı bu bilgilerden sonra *Safahat*'ın ilk beş kitabını ezberleyecek kadar büyük bir dikkatle okuduğunu belirten Boztepe bu eserlerin bir benzerine daha önce rastlamadığını da sözlerine ekler. Zaman zaman nesnellikten kopan bu görüşlerin edebiyat tarihine ait olan kısmı bilimsel gerçeklerle örtüşür. Gerçekten de “Âsım” üç farklı mekân ve tahassürün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

¹¹ Hakkı Târik Us hakkında bilgi için bkz: (Öztürk, Selahattin-Hacıismailoğlu Abdurrahman M. (2012), “Hakkı Târik Us”, İstanbul, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, s. 188-189).

¹² Âsım Us hakkında bilgi için bkz: (US, Âsım (2012), *Hatıra Notları*, Haz. İsmail Dervişoğlu, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 689 s).

Halil Nihat şiirde her şeyden önce kendi neslini masaya yatırır. Futboldan başka meşgalesi olmayan bu nesil ona göre “Akif”in kestiği tırnak bile olamaz”:

Var mıdır nesl-i âhîrin buna benzer eseri?

Sâde futboldur onun varsa eğer bir hüneri!

Ölüdür şimdiki şâ’irlerimiz... Yok dirisi;

Âkif’in kestiği tırnak bile olmaz birisi! (Halil Nihat 1924: 27).

Halil Nihat yukarıdaki alıntının ilk mısrasında cevabı içinde saklı bir soru sorarak Akif’in de mensubu bulunduğu son neslin “Âsım”a benzer bir eser vücudunda getirememesi gerçeğine göndermede bulunur. Bu durum, yukarıdaki iki beyitin edebiyatı ilgilendiren birinci eleştirenin tarafıdır. Eleştirinin ikinci tarafında böyle bir eserin kolay kolay ortaya çıkamayışının nedeni vurgulanır. Bu vurgu devri açısından olduğu kadar günümüzün önemli bir sosyal gerçeğini neredeyse bir asır öncesinden bize hissettirmesi bakımından da şaşırtıcıdır. Halil Nihat’a göre Akif, milletinin her anlamda yaşadıklarına tercüman olurken onunla aynı nesle mensup insanlar sadece futbola ilgilenebilmektedirler. Henüz bireysel bir merakın ötesine geçmeyen veya bir başka deyişle henüz sosyalleşmeyen, kurumsallaşmayan, ekonomisi oluşmayan, endüstrileşmeyen bu spor dalıyla ilgili 1924’lü yılları kapsayan bu tenkit ayrı bir dikkati hak eder.¹³ Boztepe eleştirisinde, yaşadığı zamandan çok sanki geleceği görmüş/anlatıyor gibidir. Dolayısıyla boş işlerle uğraşan ve milletlerinin duygularına tercüman olamayan şairler ölüdürler ve Halil Nihat’a göre bunların hiçbirisi “Akif”in kestiği tırnak bile olamaz”.

“Âsım” adlı bu manzumenin başkahramanın adı da Âsım’dır. Halil Nihat manzumenin hatırı sayılır bir kısmını bu kahramanı okuyucuya tanıtmaya ayırmıştır. Ona göre Âsım, her şeyden önce “millî ve sosyal bir *tip*”tir. Adeta edebiyat terminolojisiyle konuşan Boztepe, bu “tip”leştirmeye yetinmez ve öncesinde çok az örneği bulunan bir kavramlaştırmaya daha imza atar. Bu kavramlaştırma, daha önce başka bir vesileyle Yahya Kemal’de de rastladığımız¹⁴, “*Akif’in Âsım*”ıdır bizlere millî timsâl” (Halil Nihat 1924: 28) mısrasındaki “*millî timsal*” (Rol mo-

¹³ Türkiye’de futbolun geçmişiyile ilgili olarak bkz: (Tevfik Ünsi Artun ve diğerleri (1992), *Türk Futbol Tarihi*, Ed. Erdoğan Arıpınar, Cilt: 1, İstanbul, TFF Yayınları, 207 s).

¹⁴ Yahya Kemal, “Üç Tepe” adlı yazısında, Halil Nihat’ın bu manzumesinden üç yıl önce Mustafa Kemal’i kastederek “millî timsal” ibaresini kullanır. Bilgi için bkz: (*Dergâh* (1921), Cilt: 1, No: 1, 15 Nisan 1921, s. 1-2).

del/Millî Sembol) ibaresidir.¹⁵ Bu isabetli/ilginç kavramlaştırma çabaları Halil Nihat'ın devrine ve metne ne kadar iyi nüfuz ettiğini bize göstermesi açısından mühimdir. Âsım'la ilgili bu nitelemelerin bugün de önemini kaybetmemiş olması ayrıca vurgulanması gereken bir durumdur. Halil Nihat'a göre Âsım, heyecanlarla dolu, dini, imanı bütün, azmi kavi bir Türk oğludur. Dinsizliğin ve sarhoşluğun düşmanıdır ve biraz da bu yüzden her gece meyhane basar. Geçmişin ve bugünün örneğini henüz yetiştiremediği millî bir örnek ve mücahittir. Boztepe, millî timsal Âsım'ı bu vasıflarıyla överken yaşadığı dönemin Âsım'ını da okuyucuya duyurmayı ihmal etmez. Bu noktada mizah devreye girmiştir. Devrin Âsım'ı gölgesinden bile korkan Âsım Us'tur. Bu ikinci/gerçek Âsım'da, millî timsal-ütopik kahraman Âsım'ın özelliklerinden hemen hiçbiri bulunmaz.

Halil Nihat'ın manzumesinin dikkat çekici bir başka yönü Akif'in "Âsım"ından yapılan ve *metinlerarası özellikler de gösteren iktibaslar*dır. "Âsım"la aynı aruz ölçüsü ve aynı nazım şekliyle yazılan bu şiirde ana metinden üç alıntı yapılmıştır. Boztepe, hem anlatımını kuvvetlendirmek hem de oluşturduğu metnin içerik ve üslup olarak "Âsım"a ne kadar yakın olduğunu/benzediğini göstermek için bu iktibasları yapmış olabilir. "Âsım"da aynen geçen bu ibareleri koyu harflerle belirgin hale getirerek buraya almak isteriz:

Görerek hâlini bazen ona dermiş pederi;
 "Ömer'in zâbıta memuru geleydin bâri !"

....

Bize üstâd bu "Âsım" da neler söylememiş!
 Bir zaman neydi bu millet, bu zamanlar ne imiş:
"Yurdu baştan başa virâneye dönmüş Türk'ün;
Dünkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün
Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık;
Yolcu haykırsa da baykuş gibi çığlık çığlık.
'Bu diyârın hani sâhipleri ?' dersen; cinler

15 "Timsal" ifadesinin akla getirdiği ana ibarelerden biri "tip"tir. Halit Ziya'nın 1943 yılında Suut Kemal'e yazdığı bir mektupta Ahmet Cemil'i "şiir mefkûresinin timsali" olarak nitelemesi Halil Nihat'ın kavramlaştırmasıyla mantık olarak benzeşmesi bağlamında önemlidir. (Uşaklıgil, Halit Ziya (1964), "Prof. Suut Kemal Yetkin'e", *Tercüme Mektup Özel Sayısı*, Cilt: XVI, Sayı: 77-80, Ankara, M.E.B. Yayınları, s. 459).

‘Hani sâhipleri?...’ der karşıki dağdan bu sefer !’

....

Bu bir üstâd işidir... Geldi sözün tam sırası:

Kim demiş şâ’ire: İşsizlerin en maskarası? (Halil Nihat 1924: 28)

Boztepe’nin Âsım’la ilgili değerlendirmelerinden biri de *dil ve üslûba da-*
irdir. Ona göre kelime Akif’in elinde adeta bir oyuncak haline gelmiştir. Halil Nihat’in eline düşse kırılacak olan bu oyuncağı Akif, ustaca şekilden şekile, ka-
liptan kalıba sokar. Ayrıca Akif’in dili akıcı, anlatımı âhenklidir. Dolayısıyla dile
olan hâkimiyeti, üslup oluşturmadaki ustalığıyla o, “güzel Türkçe”yi yakalamış
ve üstatlara yakışır manzumelere imza atmıştır.

Halil Nihat, bu manzumede, geleneksel anlamda sohbet (diyalog) tekniğini
kullanarak, metne kısmen de olsa nazire özellikleri katarak, öz eleştiriden birey-
sel ve sosyal tenkide ulaşarak, metinlerarası özellikler de taşıyan iktibaslara yer
vererek, orijinal terim ve kavramlaştırmalara giderek ve Âsım portresini şiirin dar
imkânlarına takılmadan başarılı bir şekilde çizerek/resmederek devrinin en dikkat
çekici tanıtım yazılarından birini oluşturmuştur.

Sonuç veya Âsım’la geleceğı öngörmek

Tanzimat devrinden, her konunun kendi uzmanının ortaya çıkmaya başladığı,
şairlerin/romancıların sanat ve kültür hadiseleri dışındaki alanlardan yavaş yavaş
çekilmek zorunda kaldıkları 1960’lara kadar birçok yazar dil aracılığıyla oluşturduğu
“tip”lerle topluma vizyon ve ideal kazandırmaya çalışmıştır. Bu “tip”ler içinde en et-
kili ve uzun soluklu olanı Mehmet Akif’in “Âsım”ı olmuştur. “Âsım” hem mübdii
hem taşıdığı temel hususiyetler hem de ait olduğu milletin bilinçaltına tercüman ol-
ması yönüyle toplum nezdinde kabul görmüş, bu kabul de onu özünü kaybetmeden
geleceğe taşımıştır. Mehmet Akif dışındaki yazarların oluşturdukları “tip”ler ise baş-
langıçta kısmi başarılar elde etseler de bazen sadece zamanlarıyla sınırlı kalmaları
bazen de gereğinden fazla ideolojik veya fantastik özellikler arz etmeleri nedeniyle
halk ve aydınlar üzerinde “Âsım” kadar etkili ve kalıcı olamamışlardır.

Akif hakkında, şair daha hayattayken kitap çapındaki ilk entelektüel değer-
lendirmeyi Süleyman Nazif yapmıştır. Kitapta yer yer hissi yorumlara rastlansa

da geleceğe kalan değerli fikirler de kendisine yer bulmuştur. Bu değerli ve geleceğe kalan fikirlerin başında Akif ve “Âsım”la ilgili olumlu öngörüler gelmektedir. Mesela Nazif’in “Mucize Bir Şiir” başlıklı yazısındaki Çanakkale şehitleriyle ilgili dikkatleri bu kategoride değerlendirilebilir.

Halil Nihat’ın “Yeni Kitaplar: Âsım” adlı mizahî manzumesi bu yazının ana metnini oluşturur. Bu şiirin daha ilk mısrasından itibaren okuyucu kendisini yanlış anlamadan kaynaklanan bir gülmece atmosferi içinde bulur. Bu atmosfer yaklaşık yedi beyit sürer ve bu bölüm daha çok klasik mizah özellikleri taşır. Bütün bu kullanımlar “tehzil” veya bu terimin modern edebî gülmece türlerdeki karşılığı olan “parodi”yi akla getirir.

Halil Nihat’ın bu şiirinde Âsım’ı “millî ve sosyal bir *tip*” ve “*millî temsil*” olarak değerlendirmesi edebiyat ve kültür tarihimiz açısından değerli bir ilktir. Bahisle ilgili bugüne kadarki bilgilerimiz bize Halil Nihat’ın bu terim ve kavramlaştırmanın isim babası olduğunu düşündürmektedir. Bu manzumenin, kısmen de olsa nazire özelliği taşıması, metinlerarası nitelikler taşıyan iktibaslara yer vermesi, şiirin imkânlarıyla oluşturulan bir portreyi bünyesinde barındırması, bireysel eleştiriden sosyal eleştiriye evrilen bir tenkit anlayışını okurun dikkatlerine sunması yönleriyle tarihi değeri haiz bir metin olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Artun, Tefik Ünsi ve diğeri, *Türk Futbol Tarihi* (1992), Ed. Erdoğan Arıpınar, Cilt: 1, İstanbul, TFF Yayınları.
- Ayhan, Ece (2014), "Mehmet Siyah Kalem ve 'Tehlikeli Şiir'", *Sivil Denemeler Kara*, İstanbul, YKY Yayınları.
- (Beyatlı) Yahya Kemal (1921), "Üç Tepe", *Dergâh*, Cilt: 1, No: 1, s. 1-2.
- (Boztepe) Halil Nihat (1924), *Mâhitâb*, İstanbul, Yeni Matbaa.
- Cebeci, Oğuz (2008), *Komik Edebi Türler Parodi, Satir ve İroni*, İstanbul, İthaki Yayınları, s. 73-177.
- Çoruk, Ali Şükrü (2007), "Yeni Türk Edebiyatında Tehzil", 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, Ankara, s. 481-489.
- Çoruk, Ali Şükrü (2008), *Mizah Şairi Fazıl Ahmet Aykaç*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 542 s.
- Dayanç, Muharrem (1993), *Halil Nihat Boztepe Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dayanç, Muharrem (2007), "Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitleri Şiirinin Hikâyesi", *Türk Yurdu*, Sayı: 235, s. 56-59.
- Doğan, D. Mehmet (2008), "Mehmet Akif ve Süleyman Nazif", *Vefatının 71. Yılında Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni Mehmet Akif Dönemi ve Çevresi*, Ankara, TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (1988), *Mehmet Akif Ersoy*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2006), "Mehmet Akif Genci Âsım", *Mehmet Akif Hakkında Araştırmalar III*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Elmas, Nazım (2008), "Mehmet Akif'in Berlin, Necit ve Mısır Seyahatleri", *Vefatının 71. Yılında Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni Mehmet Akif Dönemi ve Çevresi*, Ankara, TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Ersoy, Mehmet Akif (1924), *Âsım*, İstanbul, Sebülürreşâd Kütüphanesi Neşriyatı.
- Ersoy, Mehmet Akif (1988), "Âsım", *Safahat*, Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Gökçek, Fazıl (2005), "Nesil Çatışması: Âsım", *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Hayber, Abdülkadir (1993), *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*, İstanbul, MEB Yayınları.

- Kaplan, Mehmet (2001), "Nesillerin Ruhu", *Nesillerin Ruhu*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Kenan, Seyfi (2015), "Modern Üniversitenin Oluşumu", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 1, s. 352.
- Öztürk, Selahattin-Hacıismailoğlu, Abdurrahman M. (2012), "Hakkı Tarık Us", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, İstanbul, TDV Yayınları.
- Süleyman Nazif (1979), *Malta Geceleri, Fırâk-ı Irak ve Galiçya*, İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Süleyman Nazif (2015), *Mehmet Akif*, Haz. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, Kapı Yayınları.
- Şengül, Abdullah (2006), "Değişimin Öncüleri: Model Şahıslar ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *Erdem Dergisi*, Sayı: 47, Ankara, AKM Yayınları.
- Şenocak, Kemaleddin (1989), *Yanardağ Şairimiz Halil Nihad Boztepe*, İstanbul, Acar Matbaacılık Tesisleri.
- Uç, Himmet (2000), "Akif'in Hikâyelerindeki Tipler Erkekler Âsım", *Mehmet Akif ve Hikâye Sanatı*, Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- Us, Âsım (2012), *Hatra Notları*, Haz. İsmail Dervişoğlu, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (1964), "Prof. Suut Kemal Yetkin'e", *Tercüme Mektup Özel Sayısı*, Cilt: XVI, Sayı: 77-80, Ankara, M.E.B. Yayınları.

EK:

Yeni Kitaplar: Âsım

Safahât- Altıncı Kitap

-Gâlibâ çıktı bugün... “Âsım”ı gördün mü?

-O kim?

Şu *Vakit* sâhibi Âsım mı? Ha, Bildim! Bildim!
Hakkı Târık Bey’in ağbeysi... Bizim Âsım Bey!
Nereden çıktı? Hapisten mi? O yapmaz bir şey!
Gölgesinden bile korkar... Bilirim Âsım’ı ben!
Bilmeyen varsa eğer Âsım’ı sorsun benden.
Giderek hapse görüşmüştü de Câhit Bey’le,
Resim aldirmaya korkmuştu... Düşün hâli hele!
Ne imiş cürmü? Neden hapse tutup atmışlar?
Böyle bir şey olamaz ortada yanlışlık var.
Şunu anlatsana yâhû! Nasıl olmuş?

-Monşer! (s. 26)

Hapse kim girdi canım? Duysa ne der Âsım’cık?
O değil sorduğum Âsım... Bu balık başka balık!
Hazret-i Âkif’in en son edebî şeh-kârı...
İsmi Âsım’dır... Evet, ismini öğren bâri!
İntişâr etmeden evvel bile görmüştüm ben;
Ben fakat söylemesem belki de duymazdın sen...
Bazı aksâmını şâ’ir yazarak Ankara’da,
Gelmiş İstanbul’a... İkmâli düşünmüş burada.
İş edip yazmamış ammâ... Mola vermiş bir ara;
Sonra ikmâli için doğruca gitmiş Mısır’a!
“Safahât”ın bu da altıncısıdır, hâli düşün...
O kalem düşüyor üstâdın elinden bir gün.
Okuyup etmişim ezber “Safahât”ın beşini;
Görmedim doğrusu bir tânesinin bir eşini
Var mıdır nesl-i âhîrin buna benzer eseri?
Sâde futboldur onun varsa eğer bir hüneri!

Ölüdür şimdiki şâ'irlerimiz... Yok dirisi;
 Âkif'in kestiği turnak bile olmaz birisi!
 Elde üstâdın oyuncak gibi olmuş kelime;
 O oyuncak kırılır düşse benim bir elime!
 Öyle bir tip ki bu Âsım, heyecanlarla dolu;
 Dîni, îmânî bütün, azmi kavî Türk oğlu! (s. 27)
 Verseler dinsizi hiç merhamet etmez de asar!
 Sarhoşun düşmanıdır, her gece meyhâne basar!
 Görerek hâlini bazen ona dermiş pederi;
 "Ömer'in zâbıtâ me'mûru geleydin bâri!"
 O senin Târik'in ağbeysi olan Âsım'la
 Âkif'in Âsım'ı beyninde nedir fark, anla...
 Âkif'in Âsım'ıdır bizlere millî timsâl;
 Bir mücâhid ki yetiştirmede mâzî ne de hâl...
 Bize üstâd bu "Âsım"da neler söylememiş!
 Bir zaman neydi bu millet, bu zamanlar ne imiş:
 "Yurdu baştan başa virâneye dönmüş Türk'ün;
 Dünkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün
 Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık;
 Yolcu haykırır da baykuş gibi çığlık çığlık.
 'Bu diyârın hani sâhipleri?' dersin; cinler
 'Hani sâhipleri?... ' der karşığı dağdan bu sefer!"
 Bu ne üslûb-ı revândır, bu ne âhenk-i beyân!
 İtikâdımca budur işte "güzel Türkçe" inan!
 Bu bir üstâd işidir... Geldi sözün tam sırası:
 Kim demiş şâ'ire: İşsizlerin en maskarası?
 Susayım, kalmadı artık bu sütûnlarda yerim;
 Gelecek nüshaya mâ-ba'dını ikmâl ederim... (s. 28)

(Halil Nihat (1924), *Mâhitâb*, İstanbul, Yeni Matbaa, s. 26-28).